

RASZKOLNYIKOV KÁLVÁRIÁJA

Néhányhangos, erőteljes motívum, a később is vissza-visszatérő jellegzetes „függöny-téma” után, halkán zizeg, visszafojtott feszültséget sugallva a zenekar. A színpadon csak Raszkolnyikovot látjuk. Egyedül, magába roskadva. Még meg sem szólal, de máris sokat tudunk róla. Nem, nemcsak Dosztojevszkij könyvének ismeretében, hanem a pillanatnyi szituáció meggyőző zenei ábrázolása segítségével. Később hiába népesedik be a színpad, Raszkolnyikov egyedül marad. Ő nem ebből a közösségből való, megértő társat hiába is keresne.

Bűn és bűnhődés — ez nemcsak címe, de drámai magva, lényege is *Dosztojevszkij* regényének és a belőle készült *Petrovics-operá*nak. Lehetséges-e lélektani drámát operaszínpadra vinni? Hiszen a külső cselekmény még a regényhez képest is minimálisra csökken, s szinte mindvégig csak egyetlen lelkileg is meggyötört ember küzdelmét láttatja a színpad. Az epizódok sora csak a tett végrehajtását motiválja, ezt teszi teljessé, gazdagabbá, hihetőbbé. Raszkolnyikov minden igyekezete ellenére sem képes a kitörésre; sorsát ön maga pecsételi meg. Ember és társadalom elválaszthatatlan fogalmak, de ez csak később világosodik meg Raszkolnyikov előtt; ekkor vállalhatja a szembenézést, a beismerő vallomást, az ezzel járó számkivetést. És éppen ez az emberi magatartás ad drámai feloldást, a szó nemes értelmében: megváltást.

Egyszemélyes dráma, egyszemélyes opera a *Bűn és bűnhődés*. Pszichológiai és filozófiai vonatkozásban megdöbbentően mai. Azzá teszi a szöveggel és a zene. *Maár Gyula* készítette a librettót, szerencsés kézzel, érezve, és sürítettében éreztetve a lényegét. Volt bátorsága elhagyni szereplőket és jeleneteket a regényből, mégsem érezzük csorbultnak *Dosztojevszkij* világát, hiszen nemcsak a dráma fővonala maradt meg, hanem a párbeszéd, konfliktusok legfontosabbjai is. Végtelenségig koncentrált ez a szöveggel, filmszerű váltásaival, tempójával pedig alkalmas arra, hogy megfelelő alapja legyen a minden ízében mai muzsikának. Librettó és megzenésítés, ebben az esetben legalábbis, feltételezik és kiélemezik egymást, s csak így, összeforrrva látható, érezhető a külső és belső drámát.

Petrovics operája jelentős mű. Súlyos és megfontolkozott zenedráma. A szereplőket és a szituációkat a zene élettel telíti. A zene meggyőző Raszkolnyikov nagyságáról (bármilyen bizarrul hangozzék is, ezt kell mondani *Dosztojevszkij* regényhősről!), s arról az emberi mértéket már-már meghaladó viaskodásról is, mely végül is a beismerő vallomáshoz vezet. Hogy közben napok, hetek, hónapok teltek

ei? A zene az időtlenség szférájába emeli a történetet. Néhány ütemmel képes órák és napok, lázálmaikat éreztetni, s arra is, hogy egyszerre több síkon jellemeket és konfliktusokat rajzoljon.

Opera elképzelhetetlen drámai jellemzés nélkül. Rendkívüli feladat Raszkolnyikov jellemábrázolása, egy ilyen filozófikus hajlamú, beteges, de mégis aktív szereplő életre keltése. *Petrovics* Raszkolnyikov zenei hangját különválasztotta a többiekétől: oldott ritmusban, áriózusabban énekelte. Még egy valakinek lesz hasonlóan meditatív hangja, azé az asszonyé, aki, ha nem is érti, de női ösztönével megéri Raszkolnyikov kálváriáját. Szonja így lesz igazi partnere, egyetlen társa, segítőtje, ösztönzője és gyógyítója Raszkolnyikovnak. De a többi szereplő zenei ábrázolása is karakterisztikus, *Petrovics* ért ahhoz, hogy elfogadta a pillanatonként vibráló-változó hangulatokat, érzelmi hullámokat. Visszatérő motívumok („Leitmotívok”) segítik a zenedráma egységesítését, ezek jellemzik az időzöjles szituációkat, ezek emlékeztetnek az előzményekre, indítékokra, belső mozgatóerőkre. De sohasem didaktikusan, erőszakosan, hanem inkább sejtelmesen, jelzesszerűen, finoman utalóan.

Szerencsés a főszereplők kiválasztása! *Útő Endre* tökéletesen azonosult szerepével, hangban, színészi játékban kiváló. Akkor is izzik körülötte a színpad, amikor éppen nem énekel. *Házy Erzsébet*, Szonja megformálója is kiemelkedő alakítást nyújt. Az ideális nőt testesíti meg, akiért mindent érdemes vállalni, aki színnel és érzelmi gazdagsággal telíti környezetét. Nemkevesébe sikerült szerep *Radnay György* (*Szvidrigajlov*), *Palcsó Sándor* (a *Vizsgálóbíró*).

A kórus (karigazgató: *Németh Amadé*) a lelkiismeret hangját festi, de, mint pl. a megdöbbentő erejű záróképpen, az emberi közösség, a külvilág megjelenítője is. Jók a jelmezek (*Márk Tivadar*) de *Föray Gábor* kissé moderneskedő színpadképe már kevésbé győzött meg. Túl sok és nyomasztó a szöglet, négyszög a díszletekben és a vetítésekben. Kár, hogy a jelenetek végén a többszű színpadra különböző „fedő” alakzatokat tolnak be, feleslegesen, mert a zene és *Mikó András* szuggesztív rendezése amúgy is csak a lényegét láttatja, s világítással is tökéletesen megoldhatták volna ezeket a váltásokat. *Kórodi András*, a bemutató karmestere mindvégig feszült légkört teremtett.

Sokan és sokat írtak az elmúlt években az opera válságáról. A *Bűn és bűnhődés* láttán hallatán aligha adhatunk nekik igazat. Operasláger ugyan aligha lesz a darabból, de a közönség egy része mindig át fogja érezni Raszkolnyikov bukását és felemelkedését, ezt az örök emberi meghasonlást és katarzist. Mi többet várhatnánk egy ma-született *Dosztojevszkij-operától*?

A szerző, *Petrovics Emil* és *Házy Erzsébet* az előadás szünetében

KAJÁN KÉPERNYŐ

SINKOVITS IMRE ESTJE

